

jestelmä ole oikeudenmukainen siinä mielessä, että jokainen saisi eläkkeelle siirtyessään yhtä paljon rahallista tuottoa kuin on rahallista panosta antanut ollessaan töissä, mutta tästä tuskin kukaan on ollut epätietoinen tai yrittänyt sitä kieltää. Hyvinvointivaltion takaamaa perusturvaa ja riittävää elintasoa myös ikäihmisille voidaan kuitenkin onneksi, kuten edellä kirjoitin, puolustaa muilla argumenteilla ja arvoilla. Onneksi on paljon ihmisiä, jotka välittävät kanssaihmisistään tarpeeksi paljon ollakseen valmiita antamaan osan omasta panoksestaan heille vertaamatta kuitenkaan itseään heihin, olematta katkeria heille ja kunnioittaen niitä jaloja sääntöjä, jotka toisen maailmansodan jälkeen kirjattiin YK:n ihmisoikeuksien yleismaa-

illmalliseen julistukseen kaikkien kansojen ja kansakuntien tavoiteltavaksi yhteiseksi ohjenuoraksi.

Karjalaisen artikkelin kiinnostavimmaksi anniksi jäänee väite Suomen julkisen vanhustenhoidon osittaisen vanhuuseläkkeellä rahoittamisen oikeudenmukaisuudesta. Tämä väite voi olla oikea, vaikka Karjalaisen peruslähtökohta ja perustelu olisivatkin ontuvia. Artikkelin herättää kiinnostavan kysymyksen: jos laitoshoidon maksuna peritään suuri osa hoidettavan eläkkeestä, mistä kaikista eettisistä näkökulmista voimme lähestyä tätä asiointilaa ja mahdollisesti osoittaa se oikeudenmukaiseksi?

Yksi argumentti voisi olla seuraavanlainen: jos ihminen syystä tai toisesta ei kykene ansiotyö-

hön (sairaus/vanhuus) vaan saa toimeentulonsa eläkkeenä, on oikein, että ihminen tästä eläkkeestään maksaa suurimman osan hoitomaksuna, jos hän joutuu pysyvään laitoshoittoon. Ja päinvastoin. Jos taas ihminen on työkykyinen ja joutuu vain tilapäisesti pois työstä (lyhytaikainen sairaus jne.), on oikein, että hän maksaa hoidostaan vain suhteellisen pienen palvelumaksun, koska on itsensä/perheensä elättäjä ja vastaa asumis- ja muista menoista. Tässä tapauksessa peruste siis olisi se, onko ihminen työkykyinen eli kykenevä ansaitsemaan eli elättämään itsensä/perheensä.

JOHAN SANDELIN

Suomen vanhuusturva tarvitsee kritiikin kritiikin kritiikkiä

Johan Sandelin kritisoi artikkeliansa (YP 2/03) suomalaisen vanhuuden turvan sisäisistä suhteista mm. seuraavasti: 1) Lakisäätteistä vanhuuden turvaa kuvaava panos-tuotos-mallini on liian materialistinen ja suppea sekä 2) ymmärrykseni tulojen ja varallisuuden uudelleen jaon reiluudesta ja oikeudenmukaisuudesta on vain yksi käsitys muiden joukossa ja liian suppea jaon ai-noaksi ohjenuoraksi.

Pyrin teoreettisen panos-tuotos-mallin avulla tekemään totuuden kaltaisiksi lakisäätöiden vanhuuden turvajärjestelmän suhteita tähtäimenä nykyistä avoimemmat, ymmärrettävämmät ja reilummat turvan peli-

säännöt. Pelisääntöjen tulee nautua välttämättömiin totuuksiin myös eettisten periaatteitensa osalta. Koska syntymä ja kuolema ovat toisilleen välttämättömyyksiä, ehkä Sandelinin mainitsemaa YK:n ihmisoikeusjulistuksen 1. artiklaa voisi täydentää (kursivointi) seuraavasti: ”kaikki ihmiset syntyvät ja kuolevat tasavertaisina arvoiltaan ja oikeuksiltaan”.

Panos-tuotos-malli auttaa näkemään olennaisia asioita. Suomessa, Ruotsissa ja muualla Euroopassa on jo jouduttu tai joudutaan asteittain uusimaan eläkejärjestelmiä, koska niitä ei uskota muuten voitavan rahoittaa. Tiedämme pankkikriisimme ko-

kemuksista 1990-luvulta, että kun usko peittää, rahat ja turva häviävät. Ruotsin vanhuuseläkejärjestelmän perusteet uusitaan täydellisesti vuoteen 2014 mennessä (Scherman 1999). Suomessa puhutaan hienosäädöstä. Julkisessa vanhustenhoidossa tarvittaneen täydellinen turvan perusteiden muutos (ks. esim. Karjalainen 1998). Pääsyy uudistustarpeisiin on selvä. Koska vanhuuden turvan tuotokset ovat rahallisia yksilöille maksettavia vanhuuseläkkeitä, joita rahassa arvotetut vanhusten sosiaali- ja terveyspalvelut täydentävät, myös järjestelmän panokset on perusteltua mitata ja kohdistaa yksilöihin rahasuureina.

Järjestelmästä ulos maksettua rahaa tai rahassa arvotettua palvelua *täytyy* vastata täsmälleen samansuuruinen ja -aikainen järjestelmän sisään syötetty rahapanos. Tämä kaksinkertaisen kirjanpidon periaate pätee jakojärjestelmässä ja rahastoivassa järjestelmässä. Niinpä Ruotsin eläkeuudistuksessa yksilölliset rahapanokset ja ns. ansaitut eläkeoikeudet on liitetty kiinteästi yksilötasolla toisiinsa sen varmistamiseksi, että järjestelmä ei *enää* lupaa ihmisille sellaisia eläkeoikeuksia, joita se ei todennäköisesti kykene kassasta maksettavilla rahoilla rahoittamaan. Kun yksilö ei sairauden, työttömyyden, hoitovapaan tai muun syyn takia kykene omia maksujaan suorittamaan, valtio maksaa rahapanokset (ks. esim. Scherman 1999, 23). Myös Saksassa vuodesta 1995 voimaan tullessa hoitovakuutuksessa on kiinnitetty suurta huomiota järjestelmän rahoituksen turvaamiseen panos–tuotos-ajattelun avulla (Vollmer 2000). Tähän tähtäävät jo sovitut tulevat vanhuuseläkeuudistuksemme.

Panosten ja tuotosten mittaminen rahallisina kassavirtoina estää järjestelmän rahoitusperustan vaarantumisen. Sillä on myös eettiset perusteet: ”Sillä, millä te mittaatte, sillä teille mitataan.” Kultainen sääntö ei näytä riittävän, koska kotiin tuotavia avohuollon palveluja saaneiden vanhusten määrää vähennettiin Suomessa 1990-luvulla kolmanneksella (Vaarama & al. 2002).

Lakisääteinen vanhuuden turvajärjestelmä on käänteinen vahinkovakuutus. Huono-onniset nuorena kuolevat ihmiset rahoittavat järjestelmän sisäisillä implisiittisillä perinnoilla hyvä-

onnisten pitkää elämää. Järjestelmän pelisäännöt määräävät perintöjen suuruutta. Perinnoista tarvitaan objektiivista tietoa, jotta osaisimme *yhdessä* säätää lakisääteisen vanhuuden turvan pelisäännöt ymmärrettäviksi, reiluiksi ja Pareto-tehokkaiksi niin, että järjestelmä hyödyttäisi kaikkia suomalaisia elin- ja kuoliniästä riippumatta. Sandelin määrittelee tavoitteen hyvin: ”Tämä järjestelmä kunnioittaa jokaista ihmistä ja turvaa hänelle riittävän elintason hänen jokaisessa elämänvaiheessaan riippumatta siitä, onko hän enemmän vai vähemmän onnekas.” Tavoite voidaan toteuttaa erittelemällä välttämättömät ja mahdolliset totuudet.

Monilta julkisen vanhustenhuollon ja kehitysvammahuollon laitoshuollon asiakkailta leikataan nyt kansaneläkettä, jos he siirtyvät pysyväan laitoshuoltoon. Se on huono pelisääntö. Näin ei tehdä niiden ansioeläkeläisten ansioeläkkeille, jotka siirtyvät ulkomaille ja maksavat tulo- ja kulutusveronsa uuteen asuinmaahansa. Heille Suomesta maksetun eläke-euron rahoitusrasite on suomalaiselle turvan rahoittajalle noin kaksinkertainen verrattuna Suomessa käytettyyn eläke-euroon, kun otamme huomioon jälkimmäisen euron julkista talouttamme ja kansantalouttamme vahvistavan kierron Suomessa. Sosiaaliturvaan sisältyy aina itserahoitusta. Tuotoksesta pieni tai suuri osa muuntuu Suomen laatimien turvan pelisääntöjen ja varojen kierto-kulun ansiosta panoksiksi, elleivät tuotokset ja itserahoituspanokset niiden mukana karkaa turvajärjestelmän ”reiästä” tavoittamattomiin, esim. ulkomaille. Ilmeisesti sosiaaliturvan

läheisyysperiaatteeseen liittyvän ”kyberneettisen feed backin” taikaa sosiaaliturvajärjestelmät ovat EU:ssa suurelta osin kansallisia. Kansalliset intressit edellyttävät positiivisten feed back -vaikutusten maksimointia.

Vuonna 2001 Suomessa sai 443 155 ihmistä toimeentulotukea. Osa on pitkäaikaistyöttömiä ja viime aikoina myös pätikäyöläisiä, joita on erityisesti julkisissa palveluissa. Osa olisi voitu työllistää vakituisesti esim. julkisen vanhustenhuollon ja vammaishuollon palveluissa ja näin edesauttaa sitä, että mahdollisimman monilla suomalaisilla (tässä tapauksessa hoitajilla ja hoidettavilla) olisi edellytykset mahdollisimman hyvään ja pitkään elämään. Tällaisten kansallisiin intresseihin nojautuvien sosiaaliturvan rahoitusmahdollisuuksien selvittämiseen tarvitaan välttämättömiin totuuksiin nojautuvan panos–tuotos-mallin kehittämistä.

TIMO KARJALAINEN

KIRJALLISUUS

- KARJALAINEN, T.: Vanhuspalvelujen rahoitus kaipaa suurremonttia. Kuntapuntari 3/1998
- SCHERMAN, K. G.: The Swedish pension reform. Issues in social protection. Discussion paper 7, ILO, 1999. <http://www.ilo.org/public/english/protection/soc-fas/publ/discus/swedish.pdf>
- VAARAMA, M. & VOUTILAINEN, P. & KAUPPINEN, S.: Ikääntyneiden palvelut. Teoksessa: Heikkilä, M. & Parpo, A. (toim.): Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelukatsaus. Raportteja 268. Saarijärvi: Stakes, 2002
- VOLLMER, R. J.: Long-Term Care Insurance in Germany. European Seminar on Dependency: A New Challenge for Social Protection, Porto, 11–14 May, 2000.